

BOEKBESPREKING

Chu, Jolene, and Ollimatti Peltonen. 2024. *Jehovah's Witnesses.*

Cambridge University Press, 94 pp.

Lammert Gosse Jansma*

De auteurs van dit korte overzicht over geschiedenis, leer, identiteit en organisatie van de Jehovah's Getuigen hebben de bekende godsdienstsociologe, Eileen Barker, bereid gevonden het van een voorwoord te voorzien. Barker geeft daarin een positief oordeel over het werk, dat zij een 'comprehensive and lucid introduction' (p. 2) noemt. Zij merkt daarbij op dat zij, hoewel het geschreven is door twee praktiserende Jehova's getuigen, het zich moeilijk kan voorstellen dat een buitenstaander het beter zou hebben gedaan.

Het gaat dus om een emische beschrijving van het wereldwijde genootschap der Getuigen, dat nu 8,8 miljoen leden telt in 239 landen. De auteurs stellen het probleem van een '*inside researcher bias*' in de introductie ook aan orde, maar hopen – zich wel bewust van de problematiek van hun levensbeschouwelijke positie – een zinvolle bijdrage aan de wetenschappelijke kennis over deze religieuze groepering te kunnen leveren. Vanuit het emische perspectief zal de focus vooral liggen op hoe Getuigen zichzelf zien en hoe ze hun plaats in de wereld innemen. Na een korte schets van de onderzoeksliteratuur over de Getuigen, stellen zij zowel de rol van wetenschapper als van gelovige te willen vervullen door respectievelijk te voldoen aan academische standaarden en door hun kennis, opgedaan als lid van deze geloofsgemeenschap, in te brengen. Ik zal daar bij mijn commentaar op terugkomen. Eerst geef ik de inhoud van het boek kort weer.

De geschiedenis van de beweging laten de auteurs beginnen bij Charles Taze Russell (1852-1916), die met adventisten in aanraking kwam, wat hem stimuleerde om met een paar anderen de Bijbel diepgaand te bestuderen. Deze Bible Students kwamen tot

* Veenwouden.

de conclusie dat de Reformatie nog niet af was. Zij wilden geen aparte gemeenschap vormen maar voelden zich daartoe gedwongen toen, volgens hen, uit hun bijbelonderzoek bleek dat vele kerken afgedwaald waren van het ware geloof. Op grond van hun onderzoekingen kwamen zij o.a. tot de conclusie dat er geen hel(levuur) bestaat, de mens geen onsterfelijke ziel heeft, en verwierpen zij ook de leer van de Drie-eenheid (dat wil zeggen dat er één God is die bestaat uit drie elementen, Vader, Zoon en Heilige Geest). Ook de Getuigen van vandaag de dag onderschrijven deze standpunten.

Al vroeg speelden de profetieën over de menselijke geschiedenis (Daniël en Openbaring van Johannes), en dan met name over het einde ervan, een belangrijke rol. Er werden berekeningen gemaakt waaruit bleek dat in 1914 de laatste dagen waren aangebroken en Christus begonnen was zijn koninkrijk, het 1000-jarige rijk, gestalte te geven. Door het verspreiden van hun inzichten via het tijdschrift *De Wachtstoren* (*The Watchtower*) en andere publicaties, het organiseren van bijbelstudiegroepen en congressen ontstond een steeds duidelijker structuur. Rond 1900 is al sprake van een welomschreven geloofsgemeenschap. In 1909 wordt het hoofkantoor in New York (Brooklyn) gevestigd. In 1931 wordt de naam van Jehovah's Getuigen aangenomen.

Al vanaf het begin stond bij de bijbelonderzoekers het verspreiden van hun bevingen centraal. Via publieke prediking, literatuur (in 1914 al in meer dan 30 talen) en andere media werd de boodschap verkondigd. De eerste twee decennia van de 20ste eeuw kennen behalve groei ook conflicten, o.a. over de opvolging van Russell na diens dood in 1916, door J.F. Rutherford, en met de staat vanwege weigering van militaire dienst. Ook is er teleurstelling over het niet in vervulling gaan van verwachtingen rond 1914. Daardoor daalde het aantal predikers, zo leert een ruwe schatting, tussen 1914 en 1918 met 20%.

In het interbellum neemt de predikingsactiviteit weer toe – van deur tot deur – en wordt de verkondiging via literatuur en andere media weer krachtig ter hand genomen. Publieke verkondiging ondervindt veel weerstand, soms gewelddadig. Er wordt door de Getuigen steeds duidelijker afstand genomen van 'de wereld', dat wil zeggen het heersende politieke, kerkelijke en uitbuitende economische stelsel. Met het noemen van de naam van de derde president en diens verdienste als organisator wordt het geschiedenishoofdstuk afgesloten. De rest van de geschiedenis wordt niet apart behandeld.

De hoeksteen in de leer van de Jehovah's Getuigen is het geloof in het bestaan van Jehova, schepper van hemel en aarde. Zoals gezegd verwerpen zij de Drie-eenheid.

Jezus is Jehova's eerste schepping, een perfect geestelijk wezen. De Heilige Geest is geen persoon maar de energetische kracht die God heeft gebruikt om te scheppen, wonderen te doen, profeten te inspireren en in de tijd van de apostelen mensen in tongen te laten spreken en genezingen te verrichten. Ook nu werkt de Heilige Geest nog maar vooral bij het begrijpen van de Bijbel, het tonen van voorbeeldig gedrag, het nemen van besluiten en geloofsbeproevingen.

De Bijbel is betrouwbaar. Getuigen pretenderen niet alle bijbelverzen te begrijpen, maar omdat die allemaal door God zijn geïnspireerd, menen zij dat de betekenis ervan met het voortschrijden van de tijd zal worden onthuld.

De uitleg van de Bijbel wordt gedaan door het Besturend Lichaam (dat ook de organisatie van de Getuigen wereldwijd leidt). De methode die bij de exegetische wordt gebruikt is gelijk aan die van de Bible Students: het vergelijken van teksten met teksten. Het Besturend Lichaam heeft aangegeven dat het niet onfeilbaar is; correcties op vroegere uitspraken werden en worden in *De Wachttore* en andere publicaties vermeld (zie '*Beliefs Clarified*' in de *Watchtower Publication Index*). Hoewel de Getuigen hun geloofsoopvattingen beschouwen als de waarheid, weten zij dat er af en toe nog aanpassingen zullen komen, maar, zeggen de auteurs, hierbij moet bedacht worden, en dat is door wetenschappers ook geconstateerd, dat de leer van de Getuigen 'relatively unchanging and outstandingly coherent' is (p. 24).¹ In de opvattingen van de Getuigen kan de menselijke geschiedenis worden gezien als bepaald door de zondeval, het verzoeningsoffer door Christus en de komst van het Koninkrijk.

Het fundament van de leer, aldus de auteurs, is de liefde. Die uit zich in devotie en gehoorzaamheid aan God, in liefde voor de naaste en in opofferingsgezindheid. In het predikingswerk komt de liefde voor God en de naaste volgens de Getuigen het best tot uiting.

Hoe Jehova's getuigen zichzelf zien, hun identiteit, wordt aan de hand van vier dimensies beschreven. Hier is dus het emische perspectief cruciaal. Getuigen zijn door bijbelstudies goed op de hoogte van wat hun *geloof* (1) inhoudt; zij weten zich *verbonden* (2) met Jehova, via gebed, maar dat uit zich ook in toewijding, zich laten dopen, in velddienst gaan; in het zedelijk *gedrag* (3), dan gaat het om het navolgen van Christus en het vasthouden aan morele standaarden; en geloof wordt gedragen door een *gemeenschap* (4), Getuigen voelen zich deel van een wereldwijde spirituele familie en noemen elkaar broeder en zuster.

Verkondiging van het geloof is een belangrijk aspect van de identiteit van de Getuigen. Hier wordt veel tijd in geïnvesteerd. Door velen wordt het predikwerk gezien als

belangrijker dan opleiding en carrière. Mannen en vrouwen zijn gelijk maar hebben – gebaseerd op de richtlijnen in de Bijbel – in de kerkelijke gemeente en het gezin verschillende rollen. Voor de opvoeding van de kinderen zijn beiden verantwoordelijk. Niet altijd worden kinderen ook Getuige en dat kan teleurstelling in het gezin meebrengen, maar, zo merken de auteurs (enigszins verdedigend naar mijn mening) op, dat is vrij gebruikelijk in gezinnen behorend tot bepaalde religieuze tradities.

Er zijn Getuigen die op grond van allerlei redenen wat minder actief worden in de gemeente of, voor een tijdje of voor altijd, er afscheid van nemen. Het gebeurt ook dat de ouderlingen ertoe moeten overgaan een zich immoreel gedragend lid te verwijderen. Ruime aandacht wordt gegeven aan de gevolgen die uittreding en verwijdering hebben voor de persoon en zijn omgeving en ook aan de wijze waarop de ouderlingen daarbij optreden. Niet altijd is daarbij duidelijk hoe deze ervaringen en handelingen samenhangen met identiteit. Ook is niet duidelijk, wat juist bij een onderwerp als identiteit verwacht mag worden, of en zo ja waar dan, de eigen ervaring van de auteurs is ingebracht; zij zijn immers van kinds af aan praktiserende Getuigen.

De organisatie van de Jehovah's Getuigen, geleid door het Besturend Lichaam, is vooral gericht op het wereldwijd brengen van het evangelie. Dat betekent veldwerk, scholing, bijbelvertalingen (in een groot aantal talen, ook minderheidstalen), verzorging van literatuur voor de gemeentes, van de website, etcetera. Om al deze taken ten uitvoer te brengen zijn allerlei gespecialiseerde comités en afdelingen, ressorterend onder het Besturend Lichaam, gevormd. De auteurs geven van al deze werkzaamheden verschillende voorbeelden en melden hoe daarbij gebruik wordt gemaakt van de modernste communicatiemiddelen en de inzet van miljoenen vrijwilligers. Het is, naar mijn oordeel, zonder meer indrukwekkend wat er steeds weer tot stand wordt gebracht. Een sprekend voorbeeld van deze wereldwijde gerichtheid, waarbij ook de eigen regionale cultuur in ogenschouw wordt genomen, moge als illustratie gelden: *De Wachttorens* die in 449 talen verschijnt.

In een laatste hoofdstuk wordt aandacht geschonken aan de relatie tussen de Getuigen en 'de wereld'. Die zou men kunnen omschrijven als 'niet van de wereld', dat wil zeggen: afstand nemen van de negatieve invloeden ervan, maar wel 'in de wereld', wat inhoudt: als verantwoordelijke burgers functioneren in de maatschappij. Deze houding wordt aan de hand van verschillende contexten geïllustreerd. Zo wordt aandacht gegeven aan het weigeren van bloedtransfusie. Deze weigering is gebaseerd op religie, maar uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken, aldus de auteurs, dat alternatieve – bloed vermijdende – methoden ook goede resultaten opleveren. Voorts wordt besproken hoe het geloof steeds het functioneren van de Getuigen

in de maatschappij bepaalt, hun politiek neutraal zijn (dienstweigering, geweldloosheid) en hun strijd voor vrije prediking en, breder, gewetensvrijheid.

In de Conclusie gaan de auteurs nog kort in op de aard van het onderzoek naar nieuwe religieuze bewegingen en naar dat van de Jehovah's Getuigen in het bijzonder. Zij geven voorts enige suggesties voor verder onderzoek. Zij hopen ten slotte dat andere onderzoekers een bijdrage zullen leveren tot verder inzicht in de religieuze beweging van de Jehovah's Getuigen. Een conclusie mag dit stukje overigens niet heten: de relatie met de voorgaande hoofdstukken is vrijwel afwezig.

Eileen Barker geeft in haar voorwoord een positief oordeel over dit boek. Voor een deel ben ik dat wel met haar eens: het geeft zeker relevante informatie over de wereldwijde organisatie van de Jehovah's Getuigen. Als eerste kennismaking is het zonder meer geschikt, dat moge – mijn paar kritische opmerkingen daargelaten – ook uit mijn samenvatting blijken. Haar uitspraak dat zij het zich moeilijk kan voorstellen dat een buitenstaander beter werk zou hebben geleverd, onderschrijf ik niet. Zonder enige onderbouwing is een dergelijke opmerking toch al weinig zeggend, en bovendien hangt zulks niet af van het *insider* of *outsider* zijn maar van de deskundigheid van onderzoekers.

De auteurs geven aan dat zij aan wetenschappelijke standaarden hebben willen voldoen en hun ervaring als gelovige hebben willen inbrengen. Hoe aan deze beide taken/eisen is voldaan, is in de verschillende hoofdstukken moeilijk te achterhalen. Bij mijn korte samenvatting van het hoofdstuk over identiteit maakte ik daar al een opmerking over. Uiteraard hoeft er niet in elk hoofdstuk op ingegaan te worden, maar op zijn minst zou van de auteurs in de Conclusie toch wel enig reflectie over deze twee zichzelf opgelegde taken/eisen verwacht mogen worden. Hoe vinden zijzelf dat aan beide is voldaan? En wat heeft het emische uitgangspunt daarbij voor waarde gehad?

In het algemeen geldt dat bestudering van de geloofsopvattingen van een religieuze groepering van onderzoekers een zekere neutraliteit vraagt ten aanzien van de waarheid ervan, dat wil zeggen dat zij daarover geen oordeel uitspreken, ook wel aangeduid met methodologisch agnosticisme. Er zijn ook wetenschappers die hun eigen levensbeschouwing tussen haakjes zetten en ten aanzien van de overtuiging van de onderzochten de houding aannemen van 'wie weet', ook wel aangeduid als levensbeschouwelijk agnosticisme.² De auteurs hebben beide keuzes niet hoeven maken, immers als praktiserende gelovigen valt hun waarheid samen met die van de religieuze groepering waarover zij rapporteren. De indruk wordt gewekt dat er weinig spanning was tussen de twee eisen. Ik wil dat wel aannemen, maar vraag mij

af hoe zij die zouden hebben ervaren wanneer niet de Jehovah's Getuigen, maar een andere religieuze beweging, bijvoorbeeld een rooms-katholieke groepering, voorwerp van onderzoek zou zijn geweest. Zouden zij als wetenschappers dan toch in staat zijn om hun eigen religieuze opvattingen (die voor hen immers absoluut waar zijn) even op te schorten of zelfs de houding van 'wie weet' aan te nemen? Dat lijkt mij niet waarschijnlijk, maar daarover had ik graag meer van de auteurs vernomen.

Noten

- 1 Het citaat – dat wordt ook op p. 24 aangegeven – komt uit J.A. Beckford, *The Trumpet of Prophecy: A Sociological Study of Jehovah's Witnesses* (Basil Blackwell, 1977), 119. Beckford geeft daarbij ook een, door de auteurs niet vermelde, verklaring voor deze continuïteit in de leer (p. 120): 'Creativity has been carefully restricted to the inner councils of Society's elite, with the result that Jehovah's witnesses are more accurately considered in this respect as consumers of a packaged product than participants in a productive process.' Ik heb verder geen citaten gecontroleerd. Ik wil daarom, mogelijk ten overvloede, opmerken dat op grond van deze ene bevinding geen conclusie getrokken mag worden over de zorgvuldigheid van de auteurs.
- 2 Zie hierover hoofdstuk 6 van J. Tennekes, *Onderzoekers en gelovigen. Kritische kanttekeningen bij de sociaal-wetenschappelijke bestudering van het christendom* (Kok, 1999).